

KAPITEL 9 / CHAPTER 9⁹

THE ROLE OF THE «LATIN RECIPE» IN MODERN MEDICAL EDUCATION

DOI: 10.30890/2709-2313.2023-16-04-007

Вступ

Латинська є міжнародною мовою медицини. Латинська та давньогрецька (у сучасній медичній термінології -у латинізованій орфографії) мови були, є і залишаться в найближчому майбутньому термінологічною основою медичної науки. Латина – це мова з унікальною долею, значення якої, зокрема, у термінотворенні важко переоцінити. Замінити її повністю, на разі зараз, не зможе ні одна із 128 функціонуючих сучасних мов. Але як «мертва» мова латина розвивається виключно штучно і потребує постійної уваги й великої спільної роботи спеціалістів і філологів. Причому спеціалістам необхідно володіти досить високим рівнем термінологічної культури. А для цього мову треба вчити. В залежності від медичної спеціальності, латинська мова як навчальний предмет, у тому, або іншому обсязі, зазначена у навчальних планах медичних і фармацевтичних вузів. В результаті навчання в медичному ВУЗі однією з основних цілей викладача латинської мови навчити майбутнього медичного працівника правильному виписуванню основних лікарських форм в рецепті, так як це є актуальним і важливим аспектом у майбутній професійній діяльності. Історично склалося так, що протягом багатьох століть високим рівнем професіоналізму в медичній галузі є знання латинської мови. Оволодіння основами латинської граматики, знання означеного лексичного мінімуму, греко-латинських словотвірних елементів та структури спеціальних термінів забезпечують професійну термінологічну грамотність майбутнього спеціаліста – лікаря чи фармацевта. Латинська мова закладає фундамент необхідного матеріалу, без вивчення якого неможливо досягнути розуміння більш складної інформації. Для того, щоб стати майстром своєї справи, необхідно для початку оволодіти професійною мовою та спеціальною термінологією.

Сучасна медична термінологія - одна з найбільших і складних терміносистем, що налічує кілька сотень тисяч термінів. Вона включає кілька

⁹Authors: Ivanova Tetiana

міжнародних номенклатур латинською мовою – анатомічну, гістологічну, ембріологічну, мікробіологічну та інші. Освоєння міжнародних латинських номенклатур – обов'язковий елемент навчання майбутнього лікаря. У клінічній термінології близько 60 000 назв. Використовуючи клінічну термінологію лікар вживає до 70% термінів греко латинського походження. Латинською мовою складено переліки лікарських засобів, на ньому виписуються рецепти та оформляються фармацевтичні терміни.

Давньогрецька та латинська мови справили величезний вплив на культурний та науковий розвиток людства, залишаються одними з основних джерел для поповнення нової природничої, медичної, фармакологічної, фармацевтичної термінології. Рецепти та клінічні діагнози записуються саме латиною. Існує безліч препаратів, що мають схожу назву, але кардинально різне призначення. Також треба пам'ятати, що від коректного запису рецептів залежить не лише показник знань лікаря, але й життя пацієнта.

9.1. Дискусії застосування рецепта в медицині та фармації: усі «за» та «проти»

Як тільки постає питання про те, потрібно чи не потрібно вивчати латину у медичних та фармацевтичних вищих навчальних закладах коло спеціалістів розділяється рівно на дві половини: одні кажуть «Так, бо студент, який не оволодів елементами латинської фонетики, граматики та термінологічними основами латинської мови не зможе продуктивно використовувати на практиці термінологію міжнародних латинських номенклатур, для нього за сьома печатками залишиться багато що з тої інформації, яка так часто закладається у латинську назву, а також рецепти треба приписувати латиною»; інші кажуть «Ні, бо рецепти треба приписувати рідною мовою, це економія часу студентів, який вони даремно витрачають на вивчення рецептури, а також спрощення роботи лікаря». Таким чином, для багатьох питання мови виписування рецепту стає наріжним каменем у вирішенні мовної проблеми взагалі.

Медичний рецепт - це документ, у якому зазначаються найменування, доза ліків, іноді - спосіб його приготування. Його виписує лікар, в екстрених випадках - фельдшер або акушерка. Залежно від типу препарату рецепти виписуються на різних бланках. В основному, сьогодні у більшості країн існує практика

виписування рецептів як латиною, так і національною мовою; є країни, де державною вимогою є застосування латинської мови у рецептах; країни, де офіційно дозволено застосування двох, або й трьох мов, включаючи латину; і країни, де рецепти випишуються тільки однією з романських мов. Латинська структура рецепта зберігається завжди. Офіційною мовою виписування рецепта латина є у всіх пострадянських країнах, і країнах Центральної Європи. Показова у цьому плані Німеччина, де ситуація різниться в залежності від регіону. Так, у Гамбурзі, наприклад, нам однозначно відповіли, що рецепти випишуються тільки латинською мовою. У Баварії латиною прописуються екстемпоральні ліки, та ті, що належать до списку А, готові лікарські засоби випишуються німецькою мовою. У Саксонії активно впроваджується комп'ютеризація аптечної мережі, рецепти випишуються німецькою мовою, і, якщо інформація передається через комп'ютер, взагалі втрачають свою традиційну форму. Рецепт прописується англійською мовою, а *signatura* – латиною у скороченні у США, Великобританії, Ізраїлі, Канаді, хоча й у цих країнах рецепт може випишуватись виключно латиною. Треба пам'ятати, що є міжнародна практика, яка передбачає виписування рецепта виключно латиною, і цього дотримуються лікарі усіх країн світу. Всі історії хвороб переважно написані національною мовою; діагнози або національною, або латиною, але все, що стосується препаратів – виключно латиною.

Медичному працівникові властиво помилятися в силу втоми, недостатньою зосередженості і компетентності. Будь-яке сумнівне скорочення назви препаратів, неправильне позначення способу застосування, нерозбірливе написання інгредієнтів, неправильне позначення дозувань в рецепті, несумісність лікарських речовин, нечітке позначення процентного змісту речовин в розчинах – це найчастіші помилки у медичних рецептах, які робить його недійсним. У цьому випадку працівник аптеки повинен зв'язатися з лікарем, що виписав рецепт уточнити правильну назву препарату, його дозування, сумісність, після чого відпустити ліки хворому. При відсутності назначеного препарату погоджують можливість його заміни аналогом. Всі неправильно виписані рецепти, за якими не може бути видано ліки, залишають в аптеці, погашають штампом «Рецепт недійсний» і реєструють в спеціальному журналі. Проблема помилок в рецептах є актуальною для різних країн світу. Тому розробляються заходи, спрямовані на попередження та виявлення цих помилок. Найбільш дієвим шляхом попередження помилок в рецептах є переведення їх в

електронний вигляд. Електронний рецепт - це цифровий аналог рецептів на паперових бланках. У ньому буде вказано, хто виписав рецепт і яке активна речовина призначено пацієнту. Такий рецепт буде підписуватися електронним підписом. Цей документ відразу потраплятиме в систему, де його можуть побачити провізори. Пацієнт буде отримувати СМС-повідомлення з номером рецепта, який потрібно назвати в аптеці. Доступ до електронної системи рецептів буде обмежений. Система електронних рецептів дозволяє істотно знизити помилки призначення, виписування і прочитання рецептів. При використанні електронних рецептів знімається проблема нерозбірливого почерку, так як в електронному рецепті найменування лікарського засобу друкується, зниження навантаження на лікаря і комп'ютеризацію його робочого місця, вдосконалення проведеної аптекою інформаційної роботи з лікарями. В даний час електронні рецепти впроваджені в різних країнах світу: США, Великобританії, Канаді, Швеції, Литві, Естонії, Данії, Новій Зеландії, Австралії (де їх впровадження дозволило на 90% знизити кількість процедурних помилок при призначенні ЛЗ). Доступ до інформаційно-телекомунікаційної системи надається уповноваженим медичним працівникам, що мають право виписки рецептів і уповноваженим особам аптек, що здійснюють відпуск лікарського засобу за електронним рецептом відповідно до вимог чинного законодавства у сфері електронного документообігу, електронного цифрового підпису та захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах. За згодою пацієнта суб'єкт господарювання може надавати йому додаткові послуги (сервіси), пов'язані із виписуванням електронного рецепта (повідомлення номера рецепта через засоби мобільного зв'язку, на електронну адресу тощо). Електронний рецепт підписується електронним цифровим підписом з використанням посиленого сертифіката відкритого ключа за допомогою надійного засобу електронного цифрового підпису. Візуальною формою електронного рецепта є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для сприйняття його змісту людиною. Така роздруковка може бути створена і передана пацієнтові за його бажанням. Рецепт, що створено комп'ютерним набором, який було роздруковано та підписано власноруч чи за допомогою факсиміле, не вважається електронним рецептом.

Правильність оформлення рецепта є, перш за все, відображенням професійної культури і рівня професійної компетентності лікаря. Неправильно виписані рецепти лікаря викликають труднощі в роботі провізорів, провокують

конфлікти з відвідувачами, формують негативний імідж працівників охорони здоров'я і в кінцевому підсумку негативно позначаються на якості лікарського забезпечення населення.

9.2. Граматичні структури рецепта та роль латинських скорочень у сучасному рецептурному приписі.

Лікарі лікувально - профілактичних закладів, у тому числі клінік, науково - дослідних інститутів, медичних навчальних закладів, юридичні та фізичні особи, які займаються медичною практикою на підприємницьких засадах, інші лікарі чи уповноважені медичні працівники зобов'язані виписувати хворим рецепти на лікарські засоби та вироби медичного призначення (надалі рецепти, якщо не обумовлюється інше), завірені своїм підписом і особистою печаткою. Рецепти повинні виписуватися латинською мовою із зазначенням віку хворого, порядку оплати лікарських засобів та виробів медичного призначення.

Лікарі виписують рецепти, як правило, оглянувши хворого та з обов'язковим записом про призначення лікарських засобів чи виробів медичного призначення в медичній документації (медична картка амбулаторного хворого чи медична картка стаціонарного хворого). Забороняється виписувати рецепти на лікарські засоби, що не дозволені до медичного застосування в Україні.

Рецепт має такі функції: *медична* (містить інформацію про виписаний ЛП та спосіб його застосування з урахуванням діагнозу та віку хворого); *юридична* (за допомогою рецепта держава і відповідні органи контролюють та регулюють обіг наркотичних, психотропних, отруйних, запаморочливих речовин, прекурсорів, крім того, зазначається дата виписування рецепта, а також прізвища хворого та лікаря); *технологічна* (містить дані про активні (інколи допоміжні) речовини та вказівку, яку лікарську форму слід приготувати); *економічна* (дані певного пропису використовуються при економічному аналізі ефективності роботи аптеки, розрахунках тарифів, витрат допоміжних речовин та матеріалів, закупок товарів тощо); *соціальна* (рецепт повинен підтверджувати надання кваліфікованої, повноцінної, своєчасної лікарської та фармацевтичної допомоги громадянам незалежно від їх соціального та матеріального статусу).

Рецепт називається **простим**, якщо в цій частині названа одна речовина, і

(ut) fiat massa pilularum? У рецептах скорочуються назви лікарських форм, частин рослин і стандартні формулювання. Не можна скорочувати назви лікарських засобів і лікарських рослин. Використання латинських скорочень дозволяє більш точно передавати інформацію, полегшує процес комунікації і економить час лікаря, якому не потрібно детально все розписувати - йому досить прописати схему рецепта за допомогою загальноприйнятих аббревіатур, тобто латинські скорочення в рецептах - це схема, здавна закладена в структуру рецепта, яка може використовуватися як завгодно довго. Пересічному пацієнту розуміти призначення, написані латиною у скороченні, дуже важко. Для спеціалістів та широкого загалу в Internet постійно друкуються списки, де розшифровуються такі скорочення. При видачі рецепта медичний персонал зобов'язаний пояснити пацієнту значення латинських скорочень. При виписуванні ліків для швидкого оформлення рецепта лікар може користуватися строго встановленими скороченнями, не допускаючи двозначного тлумачення слів. Отруйні і сильнодіючі речовини виписуються без скорочень.

Питання латини треба розглядати не у площині рецептурного пропису, а у площині термінотворення. Латина залишається одними з основних джерел для поповнення нової природничої, медичної, фармакологічної, фармацевтичної термінології. Звичайно, разом з розвитком науки термінологія змінюється: одні терміни відмирають, з'являються інші для нових об'єктів та нові номенклатурні назви; інколи старі знакові форми наповнюються новим змістом. Такі зміни треба відслідковувати, вивчати та кодифікувати.

Незважаючи на те, що медичні інформаційні системи в даний час беруть на себе основну частину передачі інформації за призначенням та видачі лікарських препаратів, значна частка, як і раніше, припадає на традиційне виписування рецептів з використанням латинських аббревіатур.

Висновки

Знання латини дозволяє лікарям різних країн світу без проблем розуміти один одного. Давня традиція використання латинської мови в медицині є об'єднуючим фактором для медиків та фармацевтів всього світу і для уніфікації медичної освіти. Основна мета вивчення дисципліни - закласти основу фонетичної бази латинської мови і термінологічної компетенції студента медика, здатність і готовність до використання медичної термінології. Латина в наш час використовують як міжнародну науковий мову в ряді медико-біологічних дисциплін і номенклатур, що вивчають і використовують лікарі і медичні

працівники із усього світу. Тому є абсолютно очевидним, володіння будь-яким фахівцем, що працює в області медицини, принципами освіти і розуміння латинської медичної термінології. У своїй повсякденній роботі фахівці різних галузей медицини стикаються практично постійно - при читанні анатомічних і клінічних термінів, описі хвороб, лікарських засобів, складанні рецептів і хімічних сполук. Крім того, людина, добре знайомий з латинською мовою, без зусиль розбереться в медичних термінах, навіть якщо вони не знайомі йому. Це відбувається завдяки тому, що українська мова, як і мови інших країн, запозичила багато латинського коріння. Латина з часом «переварила» і більшість грецьких термінів, які латинізовані. Таким чином, латинську мову стала міжнародною мовою медиків і фармацевтів. Тому, незважаючи на те, що латину називають «мертвою мовою», це мова, необхідна для повсякденної роботи всіх медичних фахівців.

Сьогодні, український медик, навіть під час розмови на професійну тематику рідною мовою, в своїй промові використовує практично половину слів, які мають латинське походження. Такий стан речей не є дивним, оскільки ні для кого не секрет, що медична термінологія, раніше поповнювалася і поповнюється зараз багато в чому за рахунок латинського лексикону. Освоєння латині в процесі навчання в медичному інституті переслідує суто професійну мету - підготувати термінологічно грамотного медика, закласти основи термінологічної компетентності лікаря, здатного при вивченні медичних дисциплін, а також у своїй практичній та науковій діяльності свідомо та грамотно користуватися медичною термінологією греко-латинського походження як у латинській, так і в українській орфографії. Практично всі нові створювані лікарські препарати зазвичай переводять на латинську мову. Такий стан справ дозволяє домогтися того, що препарат, створений, наприклад, в Німеччині, буде зрозумілий для лікарів з України. Це дозволить спокійно орієнтуватися у величезній кількості існуючих ліків. Медик з класичною освітою, отриманим в будь-якій державі, з легкістю здатний розібратися в медичних призначеннях, зроблених лікарями в іншій країні, оскільки назви ліків, а також анатомічні найменування є латинськими. Маючи строго фіксоване значення, греко-латинські словотвірні елементи дозволяють дати точне визначення нового поняття або назви, вказати на характерну особливість, відмінну ознаку тієї або іншої речовини, явища і т.п. Так утворюються назви нових невідомих захворювань, симптомів, вірусів, мікроорганізмів, а також назви нових лікарських препаратів.